

XX ст. произошла в Чернобыле, в результате которой пострадали районы с населением несколько миллионов человек. Отдаленные следствия этой катастрофы пока что неизвестны. Нет гарантий ни от подобных ядерных аварий, ни от других, в том числе естественных катастроф, которые превращают целые районы Земли в зоны экологического бедствия. Достаточно вспомнить такие зоны, которые возникли вследствие сейсмических толчков в 1988 г. в Армении и в 1989 г. в Калифорнии [7].

Сегодня все больше внимания обращают на себя экологические катастрофы, спровоцированные человеком, среди которых можно назвать такие, как: Приаралье, Бхопал, Фукусима и др. Они происходили и в историческом прошлом, но в особенности ускорились к середине XX и к началу XXI ст. Экологические катастрофы, вызванные человеком, оказывали воздействие, а может даже и были главной причиной гибели в прошлом городов и целых государств.

Таким образом, традиции в истории прошлого по сохранению окружающей среды остаются актуальными и сегодня. И если разделить науку истории на две части, ее можно рассматривать как историю природы и историю людей. Однако обе эти стороны неразрывно связаны. Пока будет существовать человечество, история природы и история людей будут взаимно обуславливать друг друга.

Литература

1. Огієнко. Дохристиянські вірування українського народу. – Вінніпег, 1981.
2. Макарян Э. С. Узловые проблемы теории культурной традиции. – М., 1981.
3. Ганусенко Н. І., Мацейків Т. І. На народних традиціях // Відродження. – 1992.
4. Васильев С. Очерки по истории естествознания. – Л., 1925.
5. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме. Проблемы человека в западной философии. – М., 1988.
6. Плахотнік О. В. Розвиток геоecологічної освіти: проблеми та перспективи розвитку: монографія. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2009.
7. Плахотнік О. В. Професійна підготовка педагогів-геоecологів: навч.-методич. посібник. – К.: ЕкспресОБ, 2002.

УДК 373. 3/5. 015. 31:502/504

Ольга Пруцакова
Институт проблем виховання
Національної академії педагогічних наук України
drontik@ukr.net

ІДЕАЛЬНІ РИСИ ЕКОЦЕНТРИЧНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ЕКОЛОГІЗОВАНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Освітній простір розглядається як засіб впливу на особистість і як площина розвитку її якостей. У період екологічної кризи звертається увага на формування рис особистості екоцентричного типу з високим рівнем екологічної компетентності, що виявляється в екологічно доцільній поведінці у довкіллі. Представлено систему педагогічних виховних орієнтирів – переконань, що характеризують екоцентричну особистість.

Ключові слова: екологічна освіта, освітній простір, екоцентрична особистість, ідеал, екологічна поведінка.

Пруцакова Ольга. Идеальные черты эгоцентричной личности в экологизированном образовательном пространстве

Образовательное пространство рассматривается как средство воздействия на личность и плоскость проявления ее поступков. В период экологического кризиса обращаем внимание на формирование черт личности эгоцентричного типа с высоким уровнем экологической компетентности, которая проявляется в экологически целесообразном поведении в окружающей среде. Представлена система экологических воспитательных ориентиров – убеждений, характеризующих эгоцентричную личность.

Ключевые слова: экологическое образование, образовательное пространство, эгоцентричная личность, идеал, экологическое поведение.

Prutsakova Olga. Ideal traits of egocentric personality in ecologized educational space

The educational area is considered as a means of influence on the personality and his actions manifestation plane. During the ecological crisis we draw attention to the formation of personality traits of the egocentric type with the high level of environmental competence, which manifests itself in an ecologically expedient behavior. The system of environmental educational orienting points – beliefs that characterize egocentric personality is suggested.

Key words: environmental education, educational space, egocentric personality, ideal, environmental behavior.

Характеризуючи освітній простір, зазначимо, що він, насамперед, відображає систему соціальних зв'язків і являє собою структуровану систему педагогічних чинників (факторів). Це – площина «зустрічі» й «перетину» маршрутів освітньої діяльності всіх учасників освітнього процесу задля забезпечення використання та активізації особистісного потенціалу основного об'єкта [2]. Освітній простір розглядається як площина вчинків, навичок, практичних дій, проектів і виокремлюється із соціального як діяльнісне поле його суб'єктів, їхньої навчальної, освітньої діяльності, розробки педагогічних проектів, що забезпечує формування особистості певного соціально-культурного типу. Певний соціально-культурний тип особистості є результатом суспільних процесів, чільне місце серед яких посідає, насамперед, дотримання традицій та інноваційність освіти. Переважання одного з цих чинників є або стабілізаційним (традиції) або таким, що здатне прискорити особистісні та суспільні зміни в період кризових ситуацій (освіта).

Освітній простір враховує традиції та попередні надбання, презентує сучасні підходи й створені на їх основі результати колективної праці, реалізацію творчих підходів, нові форми, нові традиції й мотивується майбутніми потребами та ідеалами. Саме наявність освітніх і виховних ідеалів визначає зміст і технології освітніх процесів, спектр елементів та комунікацій і окреслює риси особистості, формування яких необхідне для вибору стратегій поведінки й діяльності у точках біфуркацій.

Маючи системну екологічну кризу, серед причин якої називають кризу духовності та цінностей, маємо звернути увагу саме на формування рис особистості екоцентричного типу із системою топ-екологічних цінностей і ідеалів, високим рівнем екологічної компетентності, яка виявляється в екологічно доцільній поведінці в довкіллі. Екоцентрична особистість є екологічно обережною, екологічно помірною та екологічно активною. Вона намагається впливати на інших людей та структури, щоб і їхня діяльність була екологічно доцільною і не призводила до негативних змін у природі [1]. Особистість екоцентричного типу прагне до психологічної єдності зі світом природи, що сприяє реалізації її духовності. Характерними рисами такої особистості є самообмеження та самопожертва, що виражається в здатності відмовитися від чогось, важливого для себе, заради чогось, важливого для інших. Вона діє, коригуючи власні потреби та запити з можливостями їх задоволення з урахуванням можливостей системи до задоволення потреб і запитів інших.

Уміння шляхом самообмеження в споживанні ресурсів жити й діяти так, щоб наносити природі якомога меншої шкоди, закріплює екологічний ідеал. Загалом ідеали допомагають формувати уявлення про бажаний спосіб життя. Вони потрібні для того, щоб спонукати особу слідувати на практиці прийнятому зразку [3]. Ідеали й переконання мають світоглядний характер. Проте тут ідеться ймовірно про корекцію світогляду, аніж його трансформацію з антропоцентричного типу в екоцентричний. Логічніше й прийнятніше формувати екоцентричні *рис* екологічного світогляду. У реаліях антропоцентризм – це характер ставлення до життя в біологічного виду, наділеного вмінням мислити та активно розв'язувати проблеми щодо власного та видового виживання [4]. Тому йтиметься про подолання рис антропоцентричного егоїзму та егоцентризму (Ю. М. Швалб) у ставленні до природи.

Наголосимо на таких переконаннях екоцентричної особистості:

– усяке Життя – самоцінне, унікальне й неповторне. Усвідомлення особистістю своєї відповідальності за все живе – основа екологічної поведінки;

– збереження наявних на кожному момент часу сприятливих для існування біосфери Землі якостей довкілля є екологічним імперативом;

– умови існування і Людини, і живої Природи визначаються природними законами, що діють у цілісній системі Всесвіт – Земля – Біосфера;

– катастрофічний стан природи Землі пов'язаний із негативними наслідками діяльності людини. Збереження та відновлення природи – найважливіше завдання нинішніх і наступних поколінь людей Землі. Моральну відповідальність за стан природного середовища, збереження життя на Землі несе кожна людина;

– майбутні покоління людей мають рівні права з нинішніми на здорове природне середовище. Кожна людина несе відповідальність перед нащадками за збитки, заподіяні Природі. Кожна людина має право на здорове середовище та ресурси, необхідні для життя й гідного існування;

– священний обов'язок людини – доцільне використання природних ресурсів і розумне споживання матеріальних благ, дотримання коеволюційних принципів збалансованого розвитку;

– життя на Землі має бути різноманітним, що забезпечує стабільність екосистем. Розвиток життя ґрунтується на єдності та різноманітті всіх живих істот у природі. Збереження та примноження різноманіття тварин і рослин є умовою збереження Життя;

– закони функціонування екосистем є об'єктивними, тобто для людини настільки ж обов'язкові, як і для всіх інших істот;

– немає жодного виду людської діяльності, де б не використовувалися природні ресурси. Різниця полягає лише в обсягах використання й споживання залежно від соціальної ролі та власних потреб і запитів;

– у Природі немає екологічних проблем. Проблеми створюються внаслідок людської діяльності й оцінюються як проблеми теж людьми;

– причиною зростання обсягів використання природних ресурсів є зростання потреб. Надмірні потреби призводять до збільшення екологічного сліду;

– в умовах збільшення кількості населення та обмеженості площі зростання потреб призводить до вичерпання ресурсів, тому власні потреби мають самообмежуватися, бути розумними, а не надмірними;

– будь-яке людське поселення розвивається за рахунок емкості природних систем, що його оточують. Зростання власних потреб виснажує ці екосистеми;

– недоцільні побутові звички та традиції кожної родини створюють екологічні проблеми;

– екологічно компетентні рішення у повсякденні й побуті позитивно впливають на розв'язання екологічних проблем будь-якого рангу;

– розв'язання багатьох екологічних проблем (особливо місцевого рангу) насамперед лежить у площині зміни побутових звичок і стилю повсякденної діяльності кожної людини;

– ресурсоспоживання супроводжується утворенням відходів і забруднень. Зростання ресурсоспоживання супроводжується збільшенням кількості відходів і забруднень;

– екологічні проблеми стосуються всіх, і навпаки – до створення екологічних проблем причетні всі, тому й відповідальність за виникнення та розв'язання екологічних проблем лежить не лише на державних управлінських структурах, а й на кожному громадянині.

Криза в біосфері та суспільні злами сприяють формуванню нових соціально-екологічних ідеалів коеволюційного вектора. Освіта й особливо освітнє середовище, що є каналом трансляції культурних цінностей і площиною формування та прояву рис екоцентричної особистості, має створювати людину не лише конкретного суспільства, «погоджену» з його потребами, а й таку, що відповідає біосферній ситуації, формуючи універсальні моделі поведінки. Моделі особистої моральної поведінки щодо природи мають універсальний, позачасовий і позанаціональний характер.

Література

1. Дерябо С. Д. Экологическая педагогика и психология / С. Д. Дерябо, В. А. Ясвин. – Ростов-на-Дону, 1996. – 304 с.
2. Касярум Н. В. Освітній простір як характеристика сучасної системи освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n1_2008_st_2/ (дата звернення 17.05.2015 р.). – Назва з екрана.
3. Черникова Н. А. Духовность человека в контексте экологической культуры: дис. ... канд. филос. наук: 09.00.13 / Черникова Наталья Алексеевна. – Ставрополь, 2006. – 165 с.
4. Эколого-психологические факторы современного образа жизни: монография / Под ред. Ю. М. Швалба. – 2-е изд., перераб. и доп. – Житомир: Изд-во ЖДУ им. И. Франко, 2009. – 458 с.

УДК 373.3/5.015.31 : 502/504

Наталія Пустовіт

Інститут проблем виховання
Національної академії педагогічних наук України
natali_eco@ua.fm

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ШКІЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Уточнюються основні поняття екологізації освітнього простору школи. На основі сутності компетентісного підходу визначаються умови екологізації шкільного освітнього простору.

Ключові слова: освітній простір, освітнє середовище, компетентісний підхід, екологічна компетентність, екологізація.

Наталія Пустовіт. Компетентностный подход к экологизации школьного образовательного пространства

Уточняются основные понятия проблемы экологизации образовательного пространства школы. На основе сущности компетентностного подхода определяются условия экологизации школьного образовательного пространства.

Ключевые слова: образовательное пространство, образовательная среда, компетентностный подход, экологическая компетентность, экологизация.

Nataliia Pustovit. The competence approach to ecologization of educational environment at school

The article deals with the main notions of ecologization of educational environment at school. On the basis of the essence of competence approach the conditions for the educational environment ecologization at school are determined.

Key words: educational environment, competence approach, environmental competence, ecologization.

Серед завдань розвитку вітчизняної освіти визначено формування безпечного освітнього середовища, екологізацію освіти; урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку. На екологізації освіти як одному з ключових напрямів державної освітньої політики наголошує Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті.